Zastraševalni komunistični proces

Z Nagodetovim procesom je želel režim ene odstraniti, druge pa prestrašiti.

Potem ko so komunisti leta 1945 in 1946 pomorili 15.000 Slovencev, so za preostale uprizorili zastraševalne montirane »sodne« procese. Eden najbolj znanih je bil t. i. Nagodetov proces avgusta 1947. Komunistično »sodišče« je »sodilo« petnajstim slovenskim izobražencem. S procesom je hotelo komunistično vodstvo obračunati z drugače mislečimi posamezniki, ki so želeli po vzoru zahodnih demokracij vzpostaviti parlamentarni večstrankarski sistem. Proces je postal po prvoobtoženem Črtomirju Nagodetu poznan kot Nagodetov proces. Sodi med najbolj znane povojne politične procese na slovenskih tleh, ki naj bi v prvi vrsti služil zastraševanju tako dejanskih kot potencialnih političnih nasprotnikov, predvsem iz vrst starih političnih strank.

Po aretacijah so sledila dolgotrajna »zaslišanja«, pogosto v nočnih urah, opravljene so bile številne hišne preiskave. Do konca julija je bila sestavljena »obtožnica« proti štirinajstim posameznikom, obtoženim, da naj bi v vojnih letih sodelovali z gibanjem Draže Mihailovića, z vohunom in »gestapovskim agentom« Vladimirjem Vauhnikom in s pripadniki tujih (zahodnih) tajnih služb v korist »imperialističnih držav« in na škodo »narodnoosvobodilnega gibanja«. Po vojni naj bi pripravljali oboroženo vstajo proti »Federativni ljudski republiki Jugoslaviji« v sodelovanju z opozicijskimi politiki v Zagrebu in Beogradu, jugoslovanskimi emigranti v tujini, predvsem s pripadniki nekdanje kraljeve jugoslovanske vojske, in s tujimi (zahodnimi) obveščevalnimi službami. Načrtovali naj bi atentate na jugoslovanske politične voditelje, diplomatskim in drugim predstavništvom zahodnoevropskih držav naj bi dostavljali obveščevalna poročila o političnem in gospodarskem položaju, pomagali naj bi pri tihotapljenju oseb čez mejo, pletli vohunsko mrežo po Sloveniji, ščuvali proti obstoječi oblasti na različnih zborovanjih ipd. Skratka, za današnje pojme smešno, če ne bi bilo smrtno resno. Proces je usmerjal javni tožilec in »narodni heroj« Viktor Avbelj, podaljšana roka komunistične partije, ki je bil že med vojno partizanski zločinec.

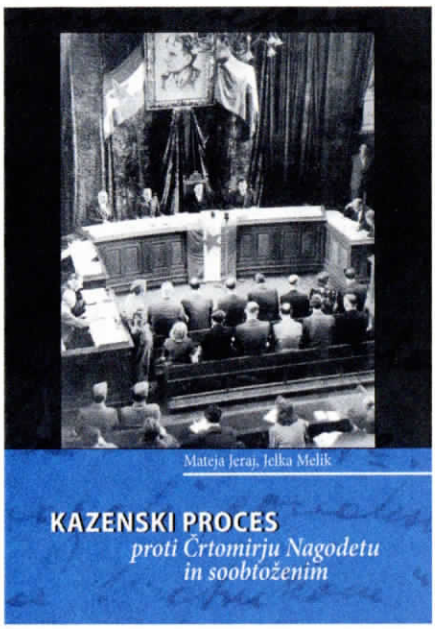
Tri so »obsodili« na smrt z ustrelitvijo (Črtomirja Nagodeta, Ljuba Sirca in Borisa Furlana), preostale pa na visoke zaporne kazni s prisilnim delom in izgubo državljanskih pravic za dobo od dveh do petih let. Sircu in Furlanu so kasneje kazen spremenili v 20 let zaporne kazni.

TUDI ZGODBE ŽRTEV

Arhiv Slovenije je izdal zajetno knjigo (1.040 strani) z naslovom *Kazenski proces proti Črtomirju Nagodetu in soobtoženim*, ki sta jo napisali zgodovinarki Mateja Jeraj in Jelka Melik. V arhivsko gradivo uvede bralca obsežna uvodna študija. Ta najprej predstavi potek procesa in njegove posledice, od prvih aretacij maja 1947 do obnove postopka, umika obtožnice in ustavitve kazenskega postopka leta 1991. Drugo poglavje govori o tem, kdo je bil Črtomir Nagode in kdo so bili tisti, ki so bili obtoženi kot člani njegove skupine, katera doživetja so jih zaznamovala, kakšna hotenja in občutja so jih privedla na sodišče. Jezik sodnih spisov pogosto

PO PRVOOBTOŽENEM ČRTOMIRJU NAGODETU JE POZNAN KOT NAGODETOV PROCES.

zveni suhoparno, hladno, tudi brezčutno, besede obtoženih na glavni obravnavi so bile izrečene pod hudim pritiskom, ni jim bilo dovoljeno povedati vsega, kar so želeli. Zato so njihove življenjske poti predstavljene dokaj podrobno, predvsem na podlagi zapisov in izjav, ki so jih podali med preiskavo. Življenjepisi tistih, ki so bili v času procesa že uveljavljene javne osebnosti, so dopolnjeni s prispevki, objavljenimi v različnih publikacijah. Nekaj jih je svoja doživetja pozneje opisalo v obsežnih knjigah ali pa so o njih spregovorili v pogovorih za časopise. Življenjske zgodbe drugih pa bi ostale neodkrite, če se ne bi ohranili zapisi, ki so jih bili prisiljeni napisati v zaporu. Tudi njihova poznejša usoda bi ostala nepojasnjene, če ne bi o njih spregovorili otroci in drugi sorodniki. Vendar avtorici nista našli poti do vseh, ki bi želeli spregovoriti. Prikazali

sta domače in mednarodne okoliščine, ki so privedle do procesa. Opisan je obračun nove jugoslovanske oblasti s predstavniki političnih strank, ki so delovale v prvi Jugoslaviji, od nespoštovanja sporazuma Tita s Šubašićem do političnih sodnih procesov kot načina obračuna z opozicijo. Predstavili sta značilnosti hladne vojne in pokazali, kako se je ta vojna odražala v Jugoslaviji, orisano je delovanje jugoslovanske emigracije v begunskih taboriščih v Avstriji, v zadnjem poglavju pa sta še predstavili pomen in vlogo kazenskega prava v tistem času ter njegove značilnosti v prvi Jugoslaviji in prvih letih druge Jugoslavije.

Uvodna poglavja in objavljeni viri vsebujejo veliko dokaj obsežnih opomb, ki predstavljajo v njih nastopajoče osebe, organizacije in dogodke. Knjiga ni namenjena le strokovnjakom in ljubiteljem zgodovine, ampak vsem, ki jih zanima ta izjemno nečloveški proces (eden od mnogih v tistem času) ali se želijo seznaniti s sodnimi procesi nasploh, tudi mlajšim, ki so se rodili ali pa vsaj odrasli v dobi, v kateri je spomin na mnoge nekdaj splošno znane osebnosti in dogodke že zbledel. Besedilo je popestreno z dokumentarnimi fotografijami in reprodukcijami dokumentov. ■

IVO ŽAJDELA